

Anıtları ve Tarihiyle Antalya - Kaleiçi*

Antalya – Kaleiçi (Old City) With its Monuments and History

Makale ve fotoğraflar / Article - Photos:
Arkeolog / Editör-Archaeologist / Editor
Nezih Başgelen

info@darkeolojisanat.com

Kaleiçi'nin havadan görünümü
Aerial view of Kaleiçi (Oldcity)

Aradan geçen zaman çok şeyi alıp götürmesine ve değiştirmesine rağmen, Antalya'nın Kaleiçi Semti eski zaman anılarını, tarihi dokusu ile birlikte kısmen koruyabilmiş ender örneklerden biridir. Zengin mazisine tanıklık eden anıtları, dolanıp giden dar sokakları, geniş bahçelere açılan kagir evleri, hareketli limanı ve doğayla uyum içinde bir yaşamın izleri ile insanı etkileyen bir tablo sergilemektedir.

Limanı ve şehri çevreleyen görkemli iki kademeli surlarının ancak bir bölümü günümüze ulaşabilmiştir. Roma, Bizans ve Selçuklu dönemlerinin izlerini taşıyan surların doğusunda, iki burç arasında bulunan ana kapı yerine M.S. 130'da ünlü Roma imparatoru Hadrianus'un Antalya'yı ziyareti anısına yapılan üç gözlü zafer takı şeklindeki "Hadrianus Kapısı", şehirde "Pax Romana"nın (Roma Barışı) sağladığı güveni yansıtmaktadır. Beyaz mermerden yapılan kapının tonozlarını Korinth üslubunda sütunlar taşımaktadır.

Kaleiçi'nde Roma Dönemi'nden kalan diğer bir eser de deniz kıyısına yakın surların güneydoğu köşesindeki "Hıdırlık Kulesi"dir. Tarihiç Paribeni'ye göre Romalı bir generalin mezarıdır. Limana

Although time has taken away and changed a lot of things, Kaleiçi Neighborhood of Antalya is one of the rare specimens which have partly preserved the memories of the old times together with its historical texture. It displays a picture impressing one with its monuments witness to its rich past, its winding narrow roads, masonry houses opening to wide gardens, its busy port and traces of a lifestyle in harmony with nature.

Only a portion of the magnificent two tiered walls surrounding the port and the city have survived. In the east of the walls bearing the traces of Roman, Byzantine and Seljuki periods, "Hadrianus Gate" in the form of a three-celled victory arch built in memory of the famed Roman Emperor Hadrianus's visit to Antalya in 130 A.D. in place of the main gate between two bastions reflects the security afforded by "Pax Romana" in the city. Corinthian style columns bear the vaults of the gate made of white marble.

Another work surviving from Roman Period in Kaleiçi is "Hıdırlık Tower" at the south-eastern

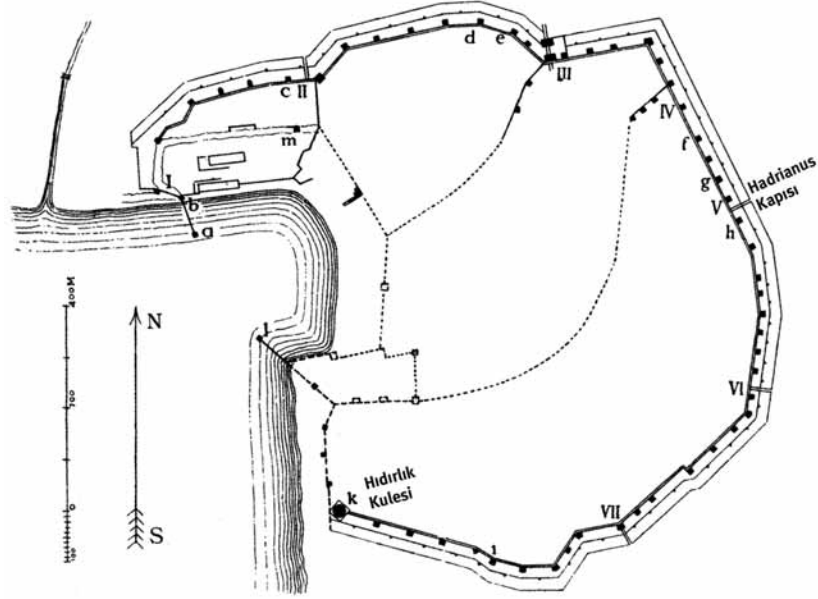
* Başgelen, N. "Birgi'den Gevaş'a Anadolu Gezi Notları" İstanbul 2005

hakim bir yerde bulunan kare taban üstünde yükselen yuvarlak gövdeli bir yapıdır. Antalya, Bizans Dönemi'nde Doğu Akdeniz'in önemli bir askeri ve ticari limanıydı. Sivil ve askeri gücü elinde tutan buradaki "strategos"un emrinde güçlü bir donanma bulunduğu bilinmektedir. Kaleiçi'ndeki Kesik Minare (Cumanun Camii), bu dönemden izler taşıyan önemli bir anıttır. Bizans Dönemi'nde buradaki Roma tapınağının üzerine M.S. V. yüzyılda Hz. Meryem adına üç nefli bir bazilika yapılmış, Selçuklu Dönemi'nde ise yapı Sultan Korkut tarafından camiye çevrilmiştir. Anıt, Osmanlı Dönemi'nde de kullanılmış, 1851'de yanmış ve onarılmıştır. Bu açıdan Kesik Minare, Kaleiçi'ndeki kültür değişimlerine tanıklık eden belli başlı yapılardan biridir.

VIII. yüzyıldan itibaren Arap, Rodos ve Venedik egemenliğine geçen Antalya, 1085'te ilk kez Selçuklular tarafından alınmış, birkaç kez el değiştirmiş, iki aylık bir kuşatmadan sonra 5 Mart 1207'de Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından fethedilmiştir. 1212-1216 arası dört yıllık bir Kıbrıs idaresinden sonra 1216'da I. İzzeddin Keykavus tarafından tekrar alınmıştır.

İskeleğe inen Kırkmerdiven'in Venedikliler zamanında kaldığı söylenmektedir. Selçuklular şehre büyük önem vermiş, surları onarmışlar yeni burçlar ilave etmişler, Alanya'dan sonra Akdeniz'deki ikinci büyük Selçuklu merkezi haline getirmişlerdir. Kaleiçi'nde Selçuklu Dönemi'ni yansıtan en önemli eserler Yivli Minare Külliyesi ile Karatay Medresesi'dir. Antalya'nın adeta simgesi haline gelen "Yivli Minare", Alaeddin Keykubat zamanında XIII. yüzyılda kiliseden camiye çevrilen Alaeddin Camii'nin minaresi olarak inşa edilmiştir. Altı taş bir kaide üzerinde tuğladan dilimli ve yivli olarak yapılmış olan bu anıt, adını da bu yivlerinden almaktadır. 1953 ve 1973 yılında onarım görmüştür.

Yivli Minare'nin yanında karşılıklı iki Selçuklu medresesi yer alır. Ulucami Medresesi veya İmaret Medresesi olarak tanınan yapı dört eyvanlı medreseler grubunda değerlendirilmektedir. Taçkapısı onarılmıştır. Kapı kemeri üzerindeki inşa kitabesi oldukça siliktir. Tam

Antalya'nın 19. yüzyıldaki surları
Antalya's walls in 19th Century

corner of the vaults near the coast. According to historian Paribeni, it is the tomb of a Roman general. It is a round bodied structure rising over a square base situated in a location overseeing the port. In Byzantine Period, Antalya was a significant military and commercial port of Eastern Mediterranean. It is known that there was a powerful navy under the command of the "strategos" here who had the civil and military power in his hands. Kesik Minare (Cumanun Mosque) in Kaleiçi is an important monument bearing traces from this period. A three naved basilica was built in 5th Century A.D. over the Roman Temple here in the name of Virgin Mary in Byzantine Period which was converted into a mosque by Sultan Korkut in Seljuki Period. The monument was used in Ottoman Period but was burnt and repaired in 1851. In this respect, Kesik Minare is one of the major structures which has witnessed the cultural changes in Kaleiçi.

Antalya, which went under the control of Arabs, Rhodes and Venice starting from 8th Century was first captured by Seljukis in 1085, changed hands a few times and was captured by Gıyaseddin Keyhüsrev I, Seljuki Sultan on March 5, 1207 following a two-month siege. After a four-year Cypriot administration from 1212 until 1216, it

was recaptured by İzzeddin Kaykavus I in 1216.

It is rumored that Kırkmerdiven (Forty Steps), which leads to the quay is from the times of Venetians. The city was very important for Seljukis who repaired and added new bastions to the walls. They made Antalya the second major Seljuki settlement in the Mediterranean next to Alanya. The most important works representing the Seljuki Period in Kaleiçi are the Yivli Minare (Fluted Minaret) Complex and Karatay Medresah.

The fluted minaret, which has almost become the symbol of Antalya, was built as the minaret of Alaeddin Mosque which was converted into a mosque from a church in the 13th Century during the reign of Alaeddin Keykubat. This monument, built on a stone base with tranches and flutes from brick, gets its name from these flutes. It was repaired in 1953 and 1973.

Beside Fluted Minaret are two Seljuki Medresahs situated across each other. The structure called Ulucami Medresah or İmaret Medresah is assessed in the four eyvan medresahs group. The arch gate has been repaired. The construction inscription on the gate arch is quite pale. Only a portion of the arch gate and some traces of foundation have

karşısındaki Atabey Armağan Medresesi'nin sadece taçkapısının bir bölümü ve bazı temel izleri kalmıştır. Kapısı üzerindeki kitabeden H. 637 / M. 1239 tarihinde II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Atabey Armağan tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Bu yapı topluluğunun bir köşesinde fenerli orta kubbesi ile dikkati çeken Mevlevihane yer almaktadır. Selçuklu Dönemi'ne ait kabul edilen ancak XVIII. yüzyılda Tekeli Mehmet Paşa tarafından Mevlevihane haline getirilmiş bir yapıdır.

Mevlevihanenin yanında dikdörtgen planlı küçük bir hamam da bulunmaktadır. 3 hücreden oluşan yapının Mevlevihane ile aynı dönemde yapıldığı düşünülmektedir. Mevlevihane ile Yivli Minare arasındaki terasta iki mezar anıtı dikkati çekmektedir. Selçuklu kümbeti tarzı türbe Zincir Kıran Mehmet Bey'e aittir. Kitabesinden H. 779 / M. 1377 tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Tamamen kesme taştan yapılan türbe kare plan sekizgen gövde üzerinde sekizgen piramidal taş külah ile örtülüdür. İçerde 3 sanduka bulunmaktadır. Diğer türbe Şehzade Korkut'un annesi Nigâr Hanım'a ait olduğu söylenen altıgen planlı bir yapıdır. Devşirme malzemeler kullanarak yapılmıştır. Minarenin hemen batısında Ulucami yer alır.

Tuzcular Mahallesi, Karadayı Sokağı üzerinde Sultan II. İzzeddin Keykavus Dönemi'nde H. 648 / M. 1250-1251 tarihinde yaptırılmış Karatay Medresesi yer almaktadır. Taçkapısı ile avlusu-

remained from Atabey Armağan Medresah right across it. From the inscription on its gate, it is deduced that it was caused to be built by Atabey Armağan during the reign of Gıyaseddin Keyhüsrev II in Hijri 637 / 1239 A.D. At a corner of this building complex is Mevlevihane, which draws attention with its lanterned middle dome. It is a building assumed to be from Seljuki Period but which was converted into Mevlevihane by Tekeli Mehmet Paşa in 18th Century.

There is a small bath with rectangular layout beside Mevlevihane. It is believed that the building made of three cells was built contemporaneously with Mevlevihane. Two tomb monuments draw attention in the terrace between Mevlevihane and fluted minaret. The tomb in Seljuki kümbet style belongs to Zincir Kıran Mehmet Bey. It is deduced from its inscription that it was built in Hijri 779 / 1377 A.D. The tomb totally made of cut stone is covered by an octagonal pyramidal stone cone on a square plan octagonal body. There are 3 coffins inside. The other tomb is a hexagonal plan building purported to be Nigar Hanım's, the mother of Crown Prince Korkut. It was built using materials brought from different places. Right to the west of

the minaret lies Ulucami.

On Tuzcular Ward, Karadayı Road is the Karatay Medresah built in Sultan İzzeddin Keykavus II Period on Hijri 648 / 1250-1251 A.D. The original structure has not been preserved other than its arch gate and the eastern wing of its yard. The decorations on the arch gate and the altar in the main eyvan are beautiful examples of Seljuki masonry workmanship. Karatay Medresah is presently in a rundown condition. Decorations on the arch gate and its altar represent the characteristics of Seljuki masonry workmanship. Ahi Kızı Mesjit and Ahi Yusuf Mosque are architectural works representing Seljuki Period monuments.

The famed traveler Ibn Batuta, who came to Antalya via Alanya in 1332, refers to the city as "... one of the most beautiful cities in the world in terms of width, size and magnificence...", stating that it is superior to its comparables in other countries, both in terms of its plan and also its being well maintained and that "the large markets are very rich and orderly...". He also says that the Muslim, Greek, Jewish and other merchants living in the city settled in separate neighborhoods surrounded by walls and that the sovereign of the city and his family

Yivli Minare
Fluted Minaret

Önde Nigar Hanım Türbesi arkada Mevlevihane
Nigar Hanım's Tomb in front Mevlevihane at the back

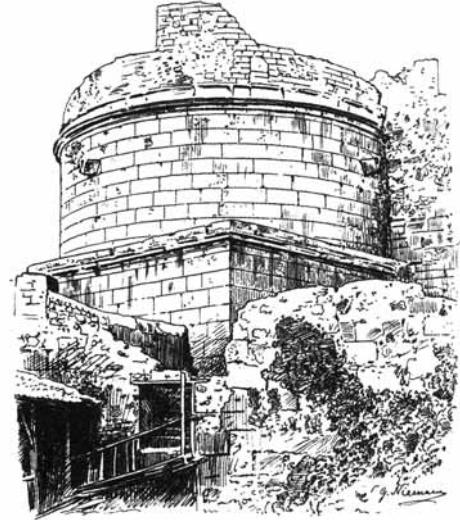
nun doğu kanadı dışında özgün yapısı korunmamıştır. Taçkapısı ile ana eyvan içindeki mihrapta-ki süslemeleri Selçuklu taş işçiliğinin güzel örnekleridir. Karatay Medresesi bugün harap bir haldedir. Taçkapısı ile mihrabındaki süslemeler Selçuklu taş işçiliğinin özelliklerini yansıtır. Ahi Kızı Mescidi, Ahi Yusuf Camii, Kaleiçi'nde Selçuklu Dönemi anıtlarını yansıtan mimari eserlerdir.

1332 yılında Alanya üzerinden Antalya'ya gelen ünlü gezgin İbn Batuta, şehri, "...genişlik, büyüklük ve ihtişam itibarıyla dünyanın en güzel şehirlerinden biri..." saymakta, "...gerek planı, gerekse bakımlılığı ile de öteki ülkelerdeki benzerlerinin üstünde..." bulunduğunu, "...büyük çarşılarının gayet zengin ve düzenli..." olduğunu belirtmektedir. Şehirde yaşayan Müslüman, Rum, Yahudi ve diğer tüccarların etrafı surlarla çevrili ayrı ayrı mahallelerde yerleştiklerini; şehrin hakimi ve ailesinin, diğer devlet erkani ile birlikte, çevresi surla çevrili bir kalede oturduğunu da anlatmaktadır. XIV. yüzyıl sonlarına doğru Yıldırım Bayezid tarafından 1390 yılında alınan şehir, zaman zaman Tekeoğulları ile el değiştirirse de 1427'de tama-

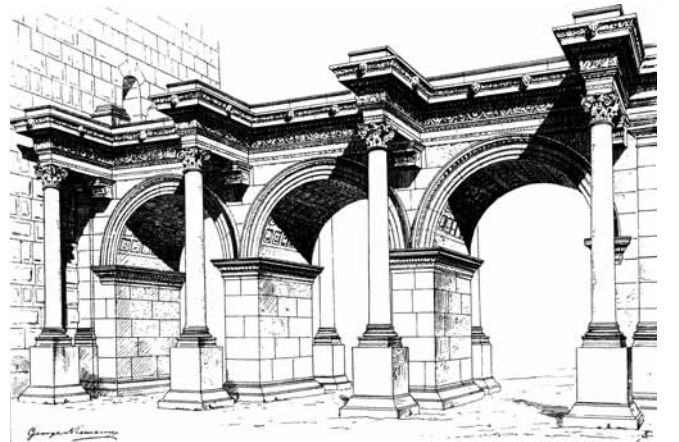
lived in a fort surrounded by walls together with other state officers. When İbn Batuta arrived at Antalya, the sovereign of the city was Sinânüddin Hıdır Bek from Antalya branch of Hamidoğulları and is ill. Batuta has visited him in his sick bed. From what he tells us, we understand that there was a Cuma Mesjit, a medresah where Şehabettin-i Hamevî was sheik and an Ahi tekke were situated in the city.

The city, captured by Yıldırım Bayezid towards the end of 14th Century in 1390, was added to Ottoman territories fully in 1427 after changing hands with Tekeoğulları from time to time. Paşa Mosque nearby the clock tower in Kaleiçi is a work representing this period. Also, it is observed that major part of other Ottoman works were built outside the walls in the environment of peace and security brought by the Ottoman period to the area, similar to Pax Romana.

Our Evliya Çelebi, who came to Antalya, almost 340 years

Yuvarlak savunma kulesi (Hıdırlık Kulesi)
Round defence tower

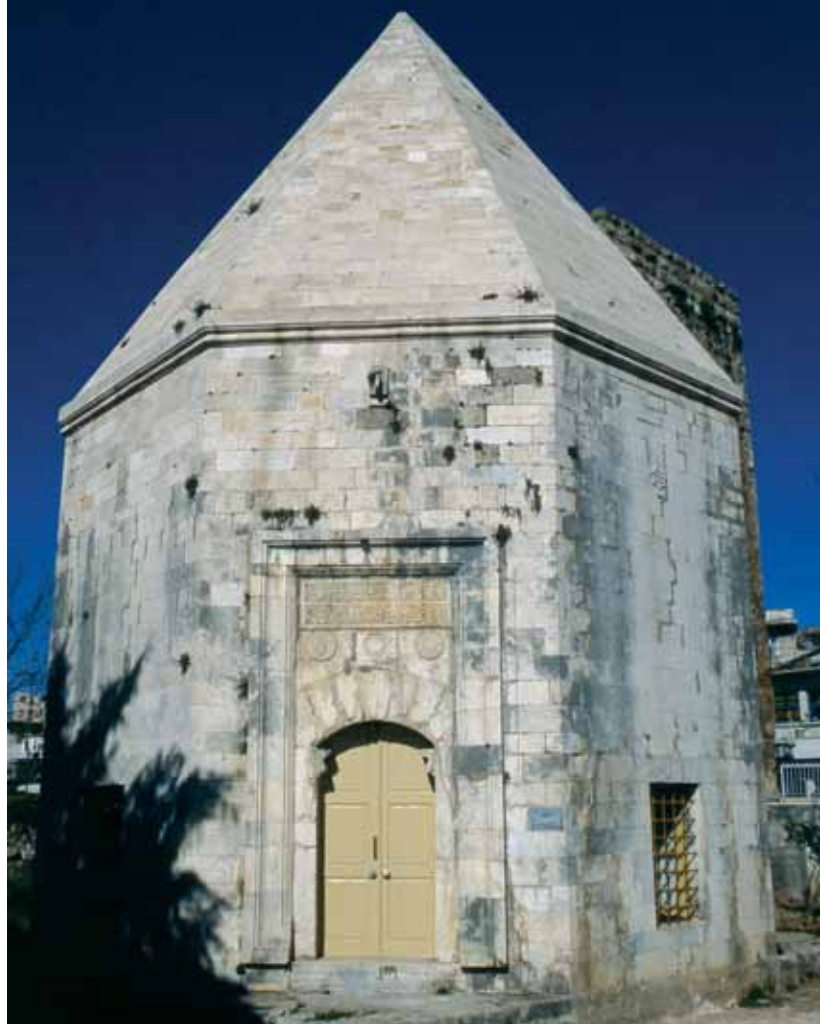
Hadrianus Kapısı
Hadrianus Gate

men Osmanlı topraklarına katılmıştır. Kaleiçi'nde Saat Kulesi'nin yakınındaki Paşa Camii bu dönemi yansıtan bir eserdir. Bunun dışında diğer Osmanlı eserlerinin büyük çoğunluğu, aynı Roma Barışı'na benzer şekilde Osmanlı Dönemi'nin bölgeye getirdiği huzur ve güven ortamında surların dışında yapıldığı görülmektedir.

İbn Batuta'dan yaklaşık 340 yıl sonra (1671-72'de) Antalya'ya gelen Evliya Çelebi'miz ise şehri; üç tarafı denizle çevrili bir kale, onun içinde dar ve gölgeli 70 konağı, 4 mahallesi, 80 burcu, çevresi 4.400 adım tutan surların içinde 3.000 civarında kiremit örtülü evi, 200 gemi alacak bir limanı, 11 büyük camii, 7 medresesi, birçok han ve hamamları olan bir yer olarak tasvir etmektedir.

XV. yüzyılda "Teke Sancağı"nın önemli yerleşim merkezi iken XIX. yy.'da Teke ve Hamid Sancağı'nın birleştirilmesinden sonra vezir rütbesindeki paşaların mutasarrıf olarak bulunduğu bir yer olmuştur. 1864'te Osmanlı idari yapısının yeniden düzenlenmesi sonrasında kendi adıyla anılan bir vilayet olmuştur. Osmanlı Dönemi'nden diğer tipik bir eser, Eski Liman'da deniz kıyısındaki, altı şadırvan üstü mescit, bodur minaresiyle şirin bir yapıdır. İki katlı, altıgen planlı yapının zemininde bir su kaynağı bulunmaktadır. Bu kaynağın üzerinde birbirine kemerle bağlanan altı kalın ayak üzerinde kesme taştan konik çatılı bir mescit yer almaktadır. Ahşap minaresi silindirik gövdelidir.

Tüm bu anıtları çevreleyen Kaleiçi'nin eski yerleşim dokusunun tarihi özellikleri 1970'lerde kısmen de olsa korunabilmişti. Kaleiçi'nin dolanıp giden dar sokaklarının iki yanındaki evlerin geniş saçakları, yazın kızgın güneşinde gölge, kışın şiddetli yağmurlarında korunulacak bir alan sağlamaktadır. Yüksek bahçe duvarlarından Akdeniz ikliminin coşturduğu gümrak doğanın

Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi
Zincirkıran Mehmet Bey Tomb

after Ibn Batuta (1671-72), describes the city as a place with a fort surrounded by the sea on three sides and in it, 70 mansions, 4 neighborhoods, 80 bastions; within walls with a 4,400-step perimeter, with 3,000-tile covered houses; a port to take in 200 ships, 11 large mosques, 7 medresahs and many inns and baths.

When an important settlement of "Teke Provincial Sub-Division" in 15th Century, it has become a jurisdiction where Pashas with vizier rank served as mutasarrıf after merging of Teke and Hamit sub-divisions in 19th Century. It became a province referred to by its own name as a result of the re-organization of Ottoman administrative structure in 1864. Another typical work from Ottoman period is a cute building near the coast in the old port with a şadırvan at the bottom and a mesjit on top,

with a short minaret. There is a water spring on the ground of the two-storeyed hexagonal building. There is a mesjit with a conic roof made of cut stone on six thick pedestals connected to each other by an arch over this spring. The wooden minaret has a cylindrical body.

The historical characteristics of the old settlement texture of Kaleiçi surrounding all these monuments were preserved partly in 1970s. The broad eaves of the homes on two sides of the narrow winding roads of Kaleiçi provide shade in the hot summer sun and a shelter from the fierce rains of the winter. The colorful richness of the bountiful nature exuberated by Mediterranean climate exudes from the high garden walls.

The façades of homes lying side by side on the right and left of the roads harmonize

Gündönümünde Kaleiçi'nden Beydağları'nın görünümü
View of Bey Mountains from Kaleiçi at sunset

rengarenk zenginliği taşmaktadır.

Sokakların sağında solunda dizi dizi sıralanan evlerin ön yüzü çıkmalarla sokağa uyum sağlarken arka yüzleri geniş sofuların ferahlığıyla geniş bahçelere bakar. Kesme taştan kemerli büyük kapılar, ya taşlığa veya iç avluya açılır. Taşlıkların çoğunun zemini "Rodos işi" denilen siyah beyaz geometrik veya figüratif desenli çakıl mozaiklerle döşelidir. Bu tarz döşemeleriyle Taşlık, Kaleiçi evlerinin karakteristik bir ögesidir. Hemen hemen her evin bir taşlığı vardır. Çoğu bahçe ve taşlıklar birer açık hava müzesi gibidir. Günlük ev yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır Kaleiçi bahçeleri. Kentin eski geçmişinin anıtlarından gelen pek çok antik mimari parça işlevsel olarak burada yer alır. Evlerin ahşap sütunlarını Roma-Bizans Dönemi mermer sütun başlıkları taşır. Kimi ev duvarlarında, köşelerde, kapı üzerlerinde özenle yerleştirilmiş bezemeli mimari parçalar dikkati çeker.

Taşlıktan bir merdiven "hayat"a çıkar. Günlük yaşamın önemli bir bölümü de burada geçer. Evin sokağa uyan alt cephesinin üstünde çıkmalar yer alır. Çıkmaların sağladığı gölge oyunları ile Kaleiçi sokakları daha da hareketli görünür. Cephelerde çoğu kez renk renk bezemeler yer alır.

Bazen bitkisel bazen de hayvan motifleri ile süslüdür. Cephelerde genellikle beyaz renk egemendir. Ama kimi evlerde can alıcı renkler de kullanılmıştır. Genelde iki veya üç katlı evlerin üst katlarının çoğu, denizin engin maviliğinin ardınca Beydağları'nın karakteristik, hareketli silüetinin

hakim olduğu geniş bir ufuk peyzajına sahiptir. Bu peyzaj benzersiz görünümüyle Antalya'nın konumunun en değerli varlığıdır. Özellikle akşam saatlerinde Beydağları'nı oluşturan sıradağların ve tepelerin geçirdiği renk değişimlerini Kaleiçi'nden seyretmeye doyum olmaz.

with the road with projections, with their back façades looking at broad gardens through the spaciousness of wide hallways. Large doors with cut stone arches open to either a stone yard or inner yard. The floor of most of the stone yards are laid with black white geometrical or figurative patterned gravel mosaics called Rhodes ware. The stoneyard is a characteristic element of Kaleiçi homes with this type of flooring. Almost every home has a stone yard. Many gardens and stone yards are like outdoor museums. Kaleiçi gardens are integral parts of daily home life. Many antique architectural pieces remaining from the monuments of the past of the city are found here in a functional form. Roman-Byzantine Period marble column heads bear the wooden columns of the homes. Decorated architectural pieces placed carefully on the walls and corners of the homes or over doors come to attention.

A stairway goes up to the "hayat" from the stoneyard. A significant portion of daily life takes place here. There are projections over the road harmonious lower façade of the home. Kaleiçi roads seem even livelier due to the shadows caused by projections. There are decorations in different colors on façades. They are embellished with sometimes plant and sometimes animal motifs. Overall, white color is dominant on the façades. Yet, in some homes, bright colors have been used too. Most of the upper floors of the homes, which are mostly two or three storey buildings, have a broad horizon landscape dominated by the characteristic moving silhouette of Bey Mountains behind the broad blue color of the sea. This landscape is the most valuable asset of Antalya's location, with its matchless view. One cannot stop viewing the changes in color on the mountain ranges and hills forming Bey Mountains from Kaleiçi, especially during sunset.